

Pieter Jelles Troelstra spreekt de menigte toe tijdens een betoging in Den Haag voor algemeen kiesrecht op 17 september 1912.

IN DE GREEP VAN DE ANGST VOOR HET RODE GEVAAR

Dit wordt waarschijnlijk de belangrijkste aantekening tot nu toe, noteerde Piet Aalberse op 23 juli 1918 in zijn dagboek. '... [formateur] mgr. Nolens heeft me zaterdag – dus 20 juli – de portefeuille aangeboden van het nieuw op te richten ministerie van den Arbeid en ik heb haar aangenomen.' Binnen dat nieuwe ministerie – in de jaren vijftig omgevormd tot het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid – ging Aalberse voortvarend te werk. Onder zijn leiding kwam er

in korte tijd onder andere de Arbeidswet, Invaliditeitswet, Wet tot regeling van de vrijwillige ouderdomsverzekering, Arbeids-geschillenwet en de Wet op het staatstoezicht der volksgezondheid tot stand. De bevlogenheid van Aalbers speelde daarbij een rol, maar zeker ook de uiterst gespannen politieke situatie op het wereldtoneel die dagen. Socio-economische hervormingen werden een middel om revolutionaire hordes buiten de deur te houden. Na de Russische revolutie was ook Nederland in de greep geraakt van de angst voor

het rode gevaar. In buurland Duitsland heerste chaos; in feite verkeerde het land in 1918 op het randje van een burgeroorlog. Zou de sociale onrust ook ons land bereiken? In de dagboeken van Aalberse voel je de dreiging als het ware dichterbij kruipen. Op 15 oktober typeert hij salarisverhoging voor ambtenaren als rechtvaardig, maar ook als 'verstandig politiek beleid', want 'de ambtenaren stonden trouw om de regering'. Op 18 oktober: 'Moeilijkheden met de Russische regeering der Bolsjewiki: ze willen ons 'n gezant zenden,

die echter hier revolutie komt stoken. We zullen hem buiten de grens zien te houden'. Op 1 november begint 'Rusland raar te doen' vanwege die weigering. 'Edoch, wij hebben den nieuwen Russische staat nog niet erkend en kunnen dus geen gezant toelaten. Te minder moeten wij dit doen, omdat de kerel met veel goud en drukwerk hierheen komt om revolutionaire propaganda te maken.' En weer een week later: de positie van de Nederlandse gezant in Rusland wordt gevaarlijk. 'Hem is gelast naar Holland te komen. Als hij er nog maar levend uitkomt!' En dan is het zo ver: revolutie in Nederland. Op 11 november 1918 roept SDAP-voorman Pieter Jelles Troelstra arbeiders op om de macht te grijpen; de regering zou er goed aan doen op te stappen. 'Maandagochtend 11 november reeds om tien uur ministerraad', noteert Aalberse. 'Ruijs deelde mee dat hij zaterdagavond een conferentie had gehouden met de vrijzinnige leiders, Fock, Rink, Marchant, Dresselhuys en Treub over de handhaving der orde. Ze waren zeer slap. Rink zat te huilen. Huns inziens waren we verloren. De revolutie was niet te keeren. We moesten maar wat toegeven, bijvoorbeeld een paar socialisten in het kabinet opnemen.' Dat laatste gebeurde niet, wel was de regering bereid mee te werken aan invoering van het vrouwenkiesrecht. En toen bleek de revolutie niet door te gaan. Al op 17 november moest Troelstra toegeven zich te hebben vergist in de omstandigheden en de machtsverhoudingen. Hij kreeg geen steun voor zijn staatsgreep van de hoofdbesturen van zijn eigen partij en die van de NVV. Zijn eigen prestige en dat van de SDAP liepen een flinke deuk op.

1918
5

Arbeiders, werkgevers en personen van studie Hoge Raad van Arbeid, voorloper van de SER

Op 25 september 1918, daags voor de benoeming van de katholieke politicus P.J.M. (Piet) Aalberse tot Nederlands allereerste minister van Arbeid, vroeg minister-president Ruijs de Beerenbrouck hem naar zijn 'program'. Belangrijk onderdeel daarvan was de instelling van een 'hoogen raad van arbeid', 'in den geest van den in Frankrijk en België bestaanden *Conseil Supérieur du Travail*, waarin zitting zouden moeten nemen 'arbeiders, werkgevers en personen van studie'. Op 14 februari 1920 werd deze Hoge Raad van Arbeid geïnstalleerd. Het was het eerste permanente nationale advies- en overlegorgaan van vakbeweging, werkgeversorganisaties en overheid, en een belangrijke voorloper van de Sociaal-Economische Raad (SER).

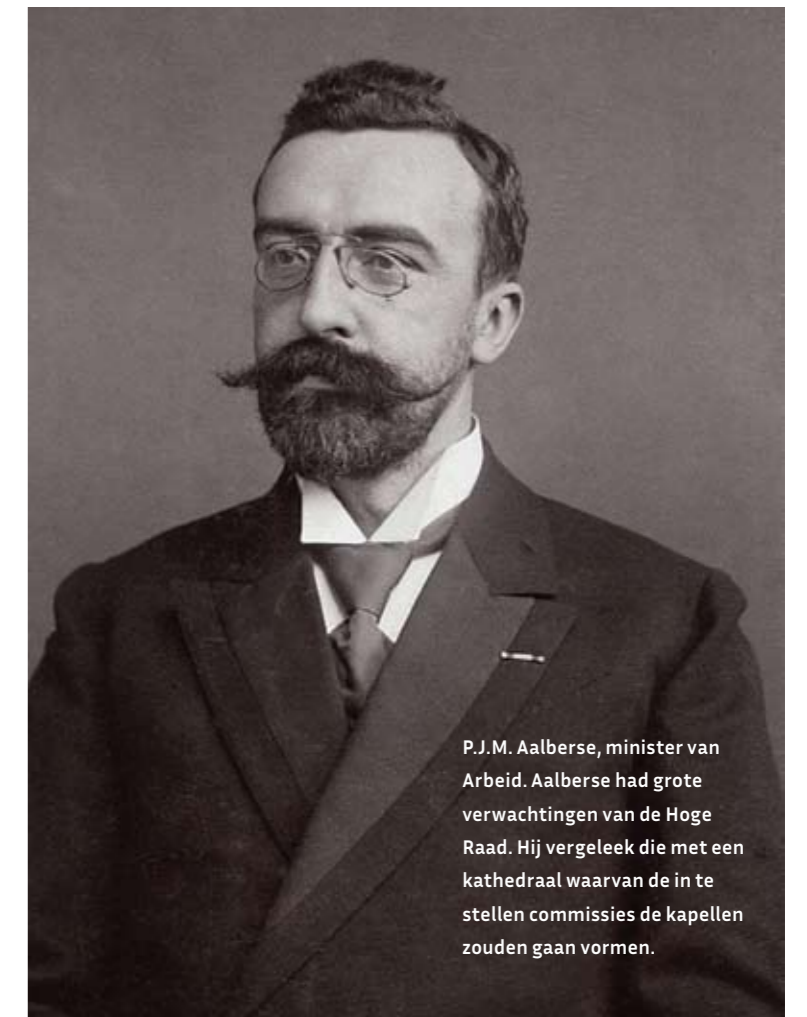
Aalberse karakteriseerde dit nieuwe lichaam als een '*trait d'union* tussen maatschappij en overheid ... een permanente vertegenwoordiging van het volle sociale leven bij de organen van de staat'. De Raad werd opgezet als adviesinstantie van de regering voor 'onderwerpen welke de belangen van de arbeid raken en over andere aangelegenheden op het gebied van de arbeid'. Tot 1927, toen de Hoge Raad van Arbeid een reorganisatie onderging, adviseerde deze alleen op aanvraag. Daarna gebeurde dit soms ook uit eigen beweging.

De samenstelling van de Raad weerspiegelde zijn functie. De overheid nam aan het beraad deel door ambtshalve benoemde departementsambtenaren en de minister van Arbeid, die de Raad in de eerste periode van haar bestaan voorzat. Deskundigen op sociaaleconomisch gebied en op het terrein van sociale wetgeving vertegenwoordigden de maatschappij; de verhouding tussen vertegenwoordigers van het bedrijfsleven enerzijds en ambtenaren en deskundigen anderzijds, werd niet vastgelegd. En ten slotte hadden werkgeverscentrales met evenveel leden zitting als vakcentrales van arbeiders in de Hoge Raad. Woordvoerder sociale zaken J.H.A. Schaper (SDAP) was daar niet helemaal gerust op. Hij vreesde dat de arbeidersleden in de Raad door de werkgevers, 'die door hun opvoeding en andere hulpmiddelen beter geoutilleerd zijn', overvleugeld zouden worden.

De overheid wilde met de oprichting van de Raad zorgen voor gestructureerd overleg tussen vakbeweging en werkgeversorganisaties over sociaaleconomische kwesties. De Raad bracht ruim honderd adviezen uit. De helft daarvan had betrekking op de Arbeidswet, waarbij het vooral ging om verlenging en soepele hantering van de wettelijke arbeidstijd. Sociale verzekeringen waren een ander belangrijk adviesonderwerp. Behalve voorzieningen tegen werkloosheid, ziekte, ongevallen en invaliditeit

bleek ook de uitvoering daarvan regelmatig een strijdpunt. Moest die in handen worden gelegd van verenigingen van werknemers en werkgevers, of van de overheid? Tenslotte hadden ook onderwerpen als de algemeen verbindend verklaring van cao's en de instelling van ondernemingsraden de aandacht van de Raad.

De Raad functioneerde tot het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog. Na de Duitse inval in mei 1940 kwamen de werkzaamheden grotendeels stil te liggen. Na 1945 is de Raad niet meer bij elkaar gekomen. Artikel 148 van de Wet op de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie (1950) hief de Raad op. In dat jaar werd de SER opgericht, die de plaats innam van de Hoge Raad van Arbeid in de overlegeconomie.

P.J.M. Aalberse, minister van Arbeid. Aalberse had grote verwachtingen van de Hoge Raad. Hij vergeleek die met een kathedraal waarvan de in te stellen commissies de kapellen zouden gaan vormen.